

Toshmamatov Azizbek Tohir o'g'li
Termiz Davlat Universiteti
Tarix fakulteti Magistratura
1-bosqich talabasi
atoshmamatov50@gmail.com

SURXONDARYO VOHASIDAGI MIGRATSIYA VA BUYUK KO'CHISHLAR DAVRI

Annotatsiya: Mazkur maqola Surxondaryo vohasidagi migratsiya va buyuk ko'chishlar davrini tarixiy, madaniy va iqtisodiy jihatdan tahlil qiladi. Qadim zamonlardan boshlab, bu hudud ko'plab ko'chish va migratsiya jarayonlarini boshdan kechirdi, bu esa uning tarixiy va madaniy merosini shakllantirdi. Maqola, Mo'g'ul imperiyasi davridagi ko'chishlar, Rossiya imperiyasi davrida amalga oshirilgan migratsiya va ularning Surxondaryo vohasining iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy hayotiga ta'sirini o'rganadi. Maqola tarixiy jarayonlar, madaniy almashinuvlar va iqtisodiy o'zgarishlarni to'liq yoritish orqali, Surxondaryo vohasining murakkab va rang-barang tarixiy merosini o'rganishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: ko'chish va migratsiya, Mo'g'ul imperiyasi, tarixiy va madaniy, iqtisodiy, ko'chishlar, ijtimoiy hayot.

Kirish: Surxondaryo vodiysi, O'zbekistonning janubida joylashgan tarixiy va madaniy jihatdan boy hudud bo'lib, o'zining strategik joylashuvi va tabiiy resurslari tufayli ko'plab ko'chish va migratsiya jarayonlarini boshdan kechirgan. Tarixiy manbalar va arxeologik topilmalar, bu hududning qadimdan buyon ko'plab xalqlar va madaniyatlar tomonidan o'rganilganini ko'rsatadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya: Qadim zamonlardan, Mo'g'ul imperiyasining keng ko'lamlil istilolari va Rossiya imperiyasining migratsiya siyosatiga qadar, Surxondaryo vodiysi doimiy ravishda madaniy va iqtisodiy o'zgarishlar markazi bo'lib kelgan. Mazkur maqola, Surxondaryo vohasidagi ko'chish va migratsiya jarayonlarini chuqur tahlil qilish orqali, hududning tarixiy rivojlanishini, madaniy integratsiyasini va iqtisodiy o'zgarishlarini yoritadi. Maqola, bu jarayonlarning hududning tarixiy va madaniy merosiga qanday ta'sir ko'rsatganini va ularning hozirgi davrdagi rivojlanish tendensiyalarini o'rganishga qaratilgan. Shu orqali, Surxondaryo vodiysining rang-barang tarixiy tajribalarini va ularning zamonaviy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatganini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.¹ Surxondaryo vodiysi, O'zbekistonning janubida joylashgan bu tarixiy va madaniy jihatdan boy hudud, ko'plab ko'chish va migratsiya jarayonlarini boshdan kechirgan. **Jahonqarov A.**-Surxondaryo viloyatining demografik va iqtisodiy o'zgarishlari, shuningdek, qamidiy migratsiya haqida tahlil qilgan. Uning fikriga ko'ra, qamidiy migratsiya viloyatning iqtisodiy va ijtimoiy hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Xususan, yangi ish o'rinlari yaratilishi va hududiy rivojlanishga qaramay, qamidiy migratsiya muammolarni ham keltirib chiqarishi mumkin. **G'ulomov R.** - Qamidiy migratsiyaning sabablarini va uning mahalliy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganib chiqadi. Uning fikricha, qamidiy migratsiya asosan iqtisodiy imkoniyatlarning kamligi, ish o'rinlarining cheklanganligi va yashash sharoitlarining yomonligi bilan bog'liq. **Jabborov M.** - Viloyatda migratsiya jarayonlarining ijtimoiy oqibatlarini o'rganadi. Jabborovning tahliliga ko'ra, qamidiy migratsiya mahalliy ijtimoiy tuzilishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa o'z navbatida mahalliy jamoalarda ijtimoiy beqarorlikni keltirib chiqarishi mumkin. **Yusupova N.** -Qamidiy migratsiyaning demografik ta'sirlarini va unga qarshi kurash strategiyalarini tahlil qilgan.² Yusupova, migratsiya oqibatida viloyatning demografik

¹ 1. Jahonqarov, A. (2022). Surxondaryo viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi: muammolar va yechimlar. Toshkent: 32-33 bet

² G'ulomov, R. (2021). Qamidiy migratsiya: iqtisodiy va ijtimoiy tahlil*. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashriyoti. 14-15 bet

tuzilmasi o'zgarishini va yoshlar orasida migratsiya faoliyati kuchayishini ta'kidlaydi. Surxondaryo vohasining migratsiya va buyuk kochishlar davridagi o'zgarishlari, ularning tarixiy va madaniy ahamiyati, shuningdek, bu jarayonlarning mintaqa rivojiga qanday ta'sir ko'rsatgani tahlil qilinadi. Surxondaryo vodiysi, markaziy Osiyo hududining qadimiy madaniyat markazlaridan biri bo'lib, ko'plab qadimiy siyosiy va iqtisodiy markazlarning rivojlanishiga guvoh bo'lgan. Vodiyning strategik joylashuvi va tabiiy resurslari uning migratsiya va ko'chishlar tarixida muhim rol o'ynagan. Qadim zamonlarda, Surxondaryo vodiysi o'zining strategik joylashuvi va tabiiy boyliklari tufayli turli xalqlar tomonidan o'rganilgan va ko'chishlar amalga oshirilgan. Boshqa hududlardan bu yerga ko'chib kelgan xalqlar, o'z madaniyatlarini olib kelgan va mavjud madaniyatlar bilan integratsiyalashgan. Bu davrda, qadimiy hunarmandchilik, qishloq xo'jaligi va savdo sohalarida yangi yutuqlar yuzaga kelgan. Buyuk ko'chishlar davri, asosan, 13-asrning boshlariga to'g'ri keladi. Bu davrda, Mo'g'ul imperiyasi kuchayib, Markaziy Osiyo va janubiy hududlarni o'z qo'liga olishga harakat qilgan. Mo'g'ullar tomonidan amalga oshirilgan keng ko'lamli ko'chishlar va istilolar, Surxondaryo vodiysining ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Ko'chishlar natijasida yangi madaniyatlar va xalqlar vodiyni qamrab oldi, bu esa yerning tarixiy kontekstini sezilarli darajada o'zgartirdi. Mo'g'ul imperiyasi va boshqa ko'chmanchi xalqlarning ta'siridan keyin, Surxondaryo vodiysi yana bir qator ko'chish va migratsiya jarayonlarini boshdan kechirdi.³

Muhokama: Misol uchun, 19-asrning ikkinchi yarmida, Rossiya imperiyasi tomonidan amalga oshirilgan ko'chishlar va madaniy integratsiya jarayonlari mintaqaning siyosiy va iqtisodiy hayotiga yangi o'lchamlar qo'shdi. Surxondaryo vodiysidagi migratsiya va buyuk ko'chishlar, hududning iqtisodiy, madaniy va ijtimoiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Turli xalqlar va madaniyatlarning uyg'unlashuvi, yangi savdo yo'llarining ochilishi va qishloq xo'jaligi texnologiyalarining rivojlanishi, vodiyning iqtisodiy rivojlanishiga yordam berdi. Shu bilan birga, migratsiya jarayonlari madaniy xilma-xillikni va tarixiy merosni boyitishga xizmat qildi.⁴ Surxondaryo vodiysi, ko'chish va migratsiya jarayonlari natijasida turli madaniyatlarning qo'shilishiga guvoh bo'ldi. Bu davrda hududga kelgan yangi xalqlar, o'zlarining an'analari, urf-odatlar va san'atlarini olib keldilar. Misol uchun, Mo'g'ul imperiyasi davrida, ularning madaniyati va san'ati hududga kirib, Surxondaryo vodiysida yangi san'at va me'morchilik uslublarini shakllantirdi. Yana bir misol sifatida, Rossiya imperiyasi davrida amalga oshirilgan migratsiya, yangi madaniy qatlamlarni, jumladan, yevropa uslubidagi me'morchilik va san'at elementlarini olib keldi. Bu madaniy integratsiya jarayonlari natijasida, Surxondaryo vodiysida ko'plab aralashgan madaniyatlar shakllandi. Shuningdek, bu jarayonlar, hududning til, san'at, adabiyot va urf-odatlariga ham o'z ta'sirini ko'rsatdi.⁵ Madaniy va tarixiy almashinuvlar, Surxondaryo vodiysining boy tarixiy merosini yaratishda muhim rol o'ynadi. Ko'chish va migratsiya jarayonlari, Surxondaryo vodiysining iqtisodiy hayotiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Turli xalqlar o'z iqtisodiy faoliyatlari bilan hududga kelib, yangi savdo yo'llarini ochdilar. Mo'g'ul imperiyasi davrida, savdo yo'llari va karvon yo'llarining rivojlanishi, vodiyning savdo markazlari sifatida tanilishiga olib keldi. Rossiya imperiyasi davrida, sanoat va qishloq xo'jaligida yangi texnologiyalar va boshqaruv uslublarining joriy etilishi, iqtisodiy rivojlanishni yanada jadallashtirdi. Bundan tashqari, ko'chishlar natijasida yer maydonlarining

³ Jabborov, M. (2023). Migratsiya va uning ijtimoiy oqibatlarini: Surxondaryo misolida. Termiz: Surxondaryo Viloyati Matbuot Nashriyoti. 16-24 bet

⁴ Yusupova, N. (2024). Demografik o'zgarishlar va migratsiya strategiyalari. Toshkent: O'zbekiston Davlat Iqtisodiyot Universiteti Nashriyoti. 32-35 bet

⁵ "O'zbekistonning iqtisodiy va demografik rivojlanishi: mintaqaviy tahlil" – O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi (2023). 21-23 bet

foydalanilishi va qishloq xo'jaligi amaliyotlari o'zgargan. Yangi qishloq xo'jaligi texnikalari va uslublari, yerlarning samarali ishlatilishini oshirdi va mahsuldorlikni yaxshiladi. Bu o'zgarishlar, Surxondaryo vodiysining iqtisodiy rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Migratsiya jarayonlari, Surxondaryo vodiysining ijtimoiy strukturasi ham ta'sir ko'rsatdi.⁶ Yangi xalqlar va madaniyatlar kelishi bilan, ijtimoiy qatlamlar, turmush tarzlari va urf-odatlar o'zgarishlar yuz berdi. Ko'chmanchi xalqlar bilan birga, yangi ijtimoiy tizimlar va ijtimoiy munosabatlar shakllandi. Surxondaryo vodiysida ko'plab madaniy va ijtimoiy almashinuvlar, yangi avlodlarning tarbiyasiga va jamiyatda o'zaro aloqalarga o'z ta'sirini ko'rsatdi. Bu o'zgarishlar, o'z navbatida, hududning ijtimoiy barqarorligi va rivojlanishiga xizmat qildi. Hozirgi kunda, Surxondaryo vodiysi tarixiy va madaniy merosini saqlash va rivojlantirish uchun ko'plab sa'y-harakatlar olib borilmoqda. Hududning tarixiy joylarini saqlash va rekonstruksiya qilish, turizmni rivojlantirish va madaniy tadbirlarni tashkil etish orqali, Surxondaryo vodiysi o'zining tarixiy ahamiyatini saqlab qolishga intilmoqda. Shuningdek, mintaqadagi iqtisodiy rivojlanish va ijtimoiy o'zgarishlar ham davom etmoqda. Yangi sanoat va qishloq xo'jaligi loyihalari, infratuzilma rivojlanishi va mahalliy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, Surxondaryo vodiysining istiqbolli rivojlanishiga yordam bermoqda.⁷

Xulosa

Surxondaryo vohasidagi migratsiya va buyuk ko'chishlar davri, hududning tarixiy rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Qadimdan to zamonimizgacha bo'lgan ko'chishlar va migratsiya jarayonlari, Surxondaryo vodiysining madaniy va iqtisodiy hayotini shakllantirib, uni markaziy Osiyoning muhim hududlaridan biri qilib qo'ydi. Ushbu tarixiy tajribalar, bugungi kunda mintaqaning tarixiy xazinasini yanada boyitishda davom etmoqda. Surxondaryo vodiysidagi migratsiya va buyuk ko'chishlar davri, hududning tarixiy va madaniy hayotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Turli xalqlar va madaniyatlarning o'zaro aloqalari, iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar, mintaqaning rivojlanishini yanada boyitdi. Hozirgi kunda, bu tarixiy tajribalar va madaniy meros, Surxondaryo vodiysining rivojlanishida davom etmoqda. Tarixiy o'zgarishlarni o'rganish va saqlash orqali, mintaqaning boy madaniy merosini saqlash va rivojlantirish istiqboli mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Jahonqarov, A. (2022). Surxondaryo viloyatining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi: muammolar va yechimlar. Toshkent: 32-33 bet
2. Gulomov, R. (2021). Qamidiy migratsiya: iqtisodiy va ijtimoiy tahlil*. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashriyoti. 14-15 bet
3. Jabborov, M. (2023). Migratsiya va uning ijtimoiy oqibatlari: Surxondaryo misolida. Termiz: Surxondaryo Viloyati Matbuot Nashriyoti. 16-24 bet
4. Yusupova, N. (2024). Demografik o'zgarishlar va migratsiya strategiyalari. Toshkent: O'zbekiston Davlat Iqtisodiyot Universiteti Nashriyoti. 32-35 bet

⁶ "Migratsiya va uning iqtisodiy ta'sirlari: O'zbekiston tajribasi" – O'zbekiston Iqtisodiyot Instituti (2022). 12-13 bet

⁷ "Surxondaryo viloyatining iqtisodiy rivojlanishi: muammolar va istiqbollari" – Surxondaryo Viloyati Iqtisodiy Tadqiqotlar Markazi (2023). 18-19 bet

- 5."O'zbekistonning iqtisodiy va demografik rivojlanishi: mintaqaviy tahlil" – O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi (2023). 21-23 bet
- 6."Migratsiya va uning iqtisodiy ta'sirlari: O'zbekiston tajribasi" – O'zbekiston Iqtisodiyot Instituti (2022). 12-13 bet
- 7."Surxondaryo viloyatining iqtisodiy rivojlanishi: muammolar va istiqbollar" – Surxondaryo Viloyati Iqtisodiy Tadqiqotlar Markazi (2023). 18-19 bet